

VLADIMIR MILOVANOVIC
ANTE ILIĆ

Kemp Dejvid i kretanja na Bliskom istoku

Problem Bliskog istoka je već punih trideset godina u središtu pažnje međunarodne javnosti. U tom periodu na Bliskom istoku su vođena četiri rata; u nizu arapskih zemalja zbile su se veoma značajne progresivne društveno-političke promene, koje su se odrazile daleko izvan granica ovog regiona i uticale na međunarodne odnose u celini. U pomenutom periodu je takođe izvanredno porasla važnost regiona i zbog velikog porasta proizvodnje i izvoza nafte. Događaji poznati pod popularnim nazivom »petrolejska kriza« iz 1973. godine jasno su pokazali ekonomsko-politički i vojnostrateški značaj ovog regiona.

Geostrateški značaj Bliskog istoka proističe iz niza faktora. On je tromeđa Evrope, Azije i Afrike; kroz Bliski istok vode pomorski i suvozemni putevi od izvanredne važnosti, kako sa vojnog tako i sa ekonomskog stanovišta. Iz ovih i niza drugih razloga svaka promena u ovom delu sveta nužno se odražava i na širem prostoru.

Bliski istok se ne može odvojiti od Sredozemlja, koje je, takođe, poprište nadmetanja i sukoba interesa velikih sila i blokova. Posleratni razvoj je nedvosmisleno pokazao da su događaji na Bliskom istoku i Sredozemlju međusobno povezani i u velikoj meri uslovljeni.

Zbivanja u ovom regionu se, nesumnjivo, odražavaju i na takozvanom Srednjem istoku, tj. u oblasti Crvenog mora i Persijskog zaliva. Događaji u novije vreme na »rogu Afrike« (sukob Etiopija — Somaliya, društveno-političke promene u Etiopiji, problem Eritreje i sl.), na jugu Arabijskog poluostrva (društveno-političke promene u južnom Jemenu) i u ostalim, regionima koji se nadovezuju na ovaj

(Afganistan, Iran) ne mogu se posmatrati odvojeno od zbivanja na Bliskom istoku. Svi ovi događaji su, u stvari, samo još više izbacili u prvi njegov plan vojnostrateški i ekonomsko-politički značaj.

Bliski istok zauzima, upravo zbog iznetih činjenica, prvorazredno mesto u odnosima između dva bloka, i posebno između vodećih sila blokova. Pozicije super sila u ovom regionu su, prema tome, jedan od značajnih elemenata u njihovoj celokupnoj spoljnopolitičkoj aktivnosti i u njihovom međusobnom odnosu snaga. Bliskoistočna kriza koja već decenijama, sa većim ili manjim intenzitetom, traje i ugrožava mir u svetu, integralni je deo politike tzv. detanta (shvaćenog kao uski okvir odnosa između najjaćih svetskih sila). Na Bliskom istoku je očigledno stalno prisutno nadmetanje super sila, ali i njihovo osećanje da ipak moraju voditi računa o nekim bitnim interesima suprotne strane. Sve ovo ima za posledicu da spoljni faktori imaju izvanredno veliki uticaj na situaciju i kretanja na Bliskom istoku.

Od samog nastanka bliskoistočne krize, u ovom regionu je dolazilo do stalnih oscilacija i promena u prilog jedne ili druge super sile. Jedna od značajnih promena sa dalekosežnim reperkusijama, bilo je udaljavanje Egipta od SSSR, posle smrti Nasera. To udaljavanje je vremenom poprimilo sve oštrije forme, da bi se tokom poslednjih godina pretvorilo u potpuni rascep između dve zemlje. Istovremeno, Egipat se sve više približavao SAD i u najnovije vreme se definitivno opredelio za politiku potpunog oslonca na njih, smatrajući — kako je to nedavno i sam predsednik Sadat izjavio — da SAD drže u svojoj ruci 99 posto »aduta« za rešenje bliskoistočne krize. Naravno, reč je o rešenju koje predsednik Sadat ima u vidu.

Spektakularna Sadatova poseta Izraelu, njegov govor u Knesetu, kao i sve što se u to vreme u vezi s tom posetom dešavalo i što je posle nje usledilo, posmatrani iz sadašnje perspektive, a imajući u vidu i njegovo društveno-političko opredeljenje, izgledaju lakše shvatljivi i manje iznenađujući.

Posle Sadatove posete Jerusalimu nastavljen je izraelsko-egipatski dijalog na raznim nivoima. Po više kanala, diplomatskim, vojnim i drugim, vođeni su razgovori u kojima je, kako je egipatska strana isticala, Egipat insistirao na utvrđivanju principa na osnovu kojih bi trebalo da se reši bliskoistočna kriza u celini, tj. da se dogovore okviri i osnovne postavke koje bi, ne samo Egiptu već i drugim neposredno involviranim stranama (Sirija i Jordan), poslužile kao platforma za regulisanje odnosa sa Izraelom. Istovremeno, Egipat je podvlačio da nema nameru da ide na potpisivanje sepa-

ratnog mira sa Izraelom. Problem Palestine je već tada bio tretiran tako da se iz procesa njegovog rešavanja isključi PLO, iako je ta organizacija jedini priznati legitimni predstavnik palestinskog naroda.

Izrael je, s druge strane, isticao u prvi plan svoj interes za regulisanje odnosa sa Egiptom, tj. za prekid ratnog stanja i zaključivanje mirovnog ugovora sa ovom zemljom. Za sve vreme ovog dijaloga, izraelski stavovi su ostali tvrdi. SAD su od samog početka dijaloga bile u njemu neposredno angažovane i očigledno rešene da utiču, verovatno ne u istoj meri, na jednu i drugu stranu da se on uspešno završi.

Sadatova poseta Jerusalimu i egipatsko-izraelski dijalog izazivali su različito reagovanje arapskih zemalja. Jedna grupa zemalja (Sirija, Libija, Alžir i Južni Jemen), zajedno sa PLO, formirala je tzv. Front odbijanja i najoštrije osudila Sadatovu politiku na sastancima u Tripoliju u decembru 1977. godine i u Alžiru februara 1978. godine. Irak se nije formalno priključio Frontu odbijanja, ali su njegovi stavovi u pogledu inicijative predsednika Sadata još radikalniji od stavova Fronta odbijanja. Ostale arapske zemlje (Saudijska Arabija, Jordan, Maroko, Tunis, Ujedinjeni arapski emirati, Kuvajt, Bahrein, Sudan) zauzele su, prema egipatsko-izraelskom dijalogu, uopšte uzev, stav iščekivanja, uz manje ili više razumevanja za akciju predsednika Sadata.

U situaciji kada je postojala opasnost da dijalog bude prekinut (prema egipatskom tumačenju zbog neslaganja oko pitanja povratka teritorija koje je Izrael okupirao 1967) predsednik SAD Karter nastupio je sa inicijativom za sastanak na vrhu u Kemp Dejvidu.

*

Pri oceni sporazuma zaključenih u Kemp Dejvidu nije dovoljno imati u vidu samo ono o čemu se u njima govori, već u istoj meri i ono što se ne pominje, a u stvari je nerazdvojni deo bliskoistočne problematike.

Posle neuobičajeno dugog sastanka tri lidera, obavijenog gustim velom tajnosti, potpisana su dva sporazuma: jedan pod nazivom *Osnova za zaključenje ugovora o miru između Egipta i Izraela* i drugi, *Osnova za mir na Bliskom istoku*.

Već na prvi pogled je uočljivo da je tekst »Osnova za mir na Bliskom istoku« mnogo manje jasan i određen od teksta sporazuma

koji se odnosi na zaključenje mira između Egipta i Izraela. Naime, ovaj poslednji predstavlja dovoljno određen okvir za zaključivanje definitivnog ugovora o miru između dve zemlje; obaveze jedne i druge strane, kao i SAD, su jasno naznačene; očigledno je da su, u vezi s tematikom ovog sporazuma, interesi tri zemlje u velikoj meri međusobno usaglašeni.

Sporazum iz Kemp Dejvida *Osnova za mir na Bliskom istoku*, koji se nesumnjivo tiče svih arapskih zemalja, a zadire i u vitalne interese onih koje su direktno involvirane u sukob sa Izraelom (Sirija, Jordan, Liban), pripreman je i zaključen bez konsultacija i učešća tih zemalja i PLO, a takođe izvan okvira i bilo kakvog učešća OUN. S druge strane, sporazumom *Osnova za mir na Bliskom istoku* formalno je zadovoljen zahtev predsednika Sadata da se u pregovorima sa Izraelom utanači neka vrsta deklaracije o principima za rešavanje bliskoistočne krize u celini.

Sudeći po stavovima koje su Izrael i Egipat zastupali pre Kemp Dejvida i po onome što je poznato o samom toku trojnih pregovora, izgleda veoma verovatno da je Izrael zaključenje sporazuma *Osnova za mir na Bliskom istoku* uslovio istovremenim zaključenjem drugog pomenutog sporazuma, koji ipak, imajući u vidu sadašnje stanje u arapskom svetu, predstavlja u suštini glavnu sadržinu rezultata koji su postignuti u Kemp Dejvidu. Ovim drugim, samo izraelsko-egipatskim, sporazumom, zadovoljen je, u suštini, zahtev Izraela da se za rešavanje krize prihvati metod separatnih mirovnih pregovora, na čemu je on stalno insistirao.

Složena problematika bliskoistočne krize obuhvata čitav niz pitanja. Nesumnjivo je da je središni problem krize sudbina palestinskog naroda, oko čega je svojevremeno kriza i nastala. U protekle tri decenije prihvaćeno je od strane najšire međunarodne javnosti i većine zemalja stav da je jedino pravedno i trajno rešenje povlačenje Izraela sa svih arapskih teritorija koje je okupirao u ratu 1967. godine, a to znači i teritorije koje nastanjuju Palestinci, priznavanje legitimnih prava palestinskom narodu, uključujući i pravo na sopstvenu državu i priznavanje PLO kao jedinog legitimnog predsednika palestinskog naroda. Ovde treba istaći da je takav status Palestinske oslobodilačke organizacije stekao najširu afirmaciju. PLO u ovom svojstvu istupa sa tribine UN, ravnopravni je član pokreta nesvrstanih zemalja, sve arapske zemlje su takav status PLO potvrdile na svom sastanku na vrhu 1974. godine u Rabatu itd.

Sporazum *Osnova za mir na Bliskom istoku* tretira i pitanje Palestinaca. Međutim, formulacije o tome u ovom dokumentu sadrže

mnoge nejasnoće i omogućavaju tumačenja prema kojima bi PLO bio isključen iz procesa rešavanja palestinskog pitanja, odnosno omogućavaju da se u tu svrhu koriste pojedinci, odnosno grupe Palestinaca koji bi prihvatili da sarađuju na realizaciji postavki iz Kemp Dejvida. U tom smislu, indikativno je da se PLO u navedenim sporazumima uopšte i ne spominje. Sporazum, istina, predviđa neke oblike samouprave za Palestince nastanjene na zapadnoj obali reke Jordana i u oblasti Gaze. Međutim, u vezi s tim nameće se pitanje da li će u toku petogodišnjeg perioda samouprave, uz predviđeno vojno i drugo prisustvo Izraela na ovim teritorijama, takva ograničena samouprava moći da stvori uslove za slobodno izjašnjavanje palestinskog naroda, odnosno za ostvarenje njegovog prava na samoopredeljenje. U ocenjivanju dela sporazuma koji se odnosi na palestinski problem, mnogi analitičari primećuju da je Egipat učinio veliki ustupak Izraelu, ali sa druge strane, navodi se i mišljenje da je i Izrael načinio ustupak prihvativši da se palestinsko pitanje rešava na bazi Rezolucije Saveta bezbednosti OUN 242, koja podrazumeva i povlačenje Izraela sa okupiranih teritorija. Ovde, međutim, treba dodati da svaka strana različito tumači smisao ove rezolucije.

Egipatske izjave posle Kemp Dejvida, a delom i američke, o ovom pitanju, brane tezu da će proces realizacije odredbi Ugovora koje se tiču Palestinaca svojim dinamizmom dovesti do samoopredeljenja palestinskog naroda. Drugim rečima, oni tvrde da će faktor vreme uticati na dalji razvoj situacije. Treći partner, Izrael, za sada, odbija da prihvati takvu perspektivu razvoja. U tom smislu, posle sastanka u Kemp Dejvidu, izraelski premijer Begin, izjavio je u izraelskom Parlamentu: »Neće biti nikakvog palestinskog referenduma o Gazi i Zapadnoj obali...«, »Izraelska armija u svakom slučaju ostaje na zapadnoj obali po isteku petogodišnjeg perioda...«, »u Kemp Dejvidu sam izborio — neće biti palestinske države i stavio veto na učešće PLO u mirovnim pregovorima...«

S obzirom na sve ovo, razumljivo je da rezultati Kemp Dejvida, što se tiče palestinskog pitanja, izazivaju mnoge nedoumice i nameću brojna pitanja na koja je, bar za sada, nemoguće dati odgovor. U svakom slučaju, iskustva iz posleratnog perioda nedvosmisleno pokazuju da se problemi vezani za sudbinu jednog naroda mogu trajno i pravedno rešiti tek pošto se priznaju autentični oslobodilački pokreti tih naroda. Tako je bilo u Alžiru, Vijetnamu, Angoli i nizu drugih zemalja.

U vezi sa problemom izraelskih naselja podignutih na zapadnoj obali reke Jordana, ostalo je, po svemu sudeći, nerešeno da li će Izrael

prekinuti njihovu dalju izgradnju u toku sledećih pet godina. Egipatsko tumačenje je da se Izrael obavezao da u tom periodu neće graditi naselja, dok Izrael tvrdi da je samo prihvatio moratorijum od tri meseca.

U okviru složenog pitanja arapskih teritorija, okupiranih od strane Izraela u ratu 1967. godine, nalaze se i Golanski visovi. U sporazumu iz Kemp Dejvida »Osnova za mir na Bliskom istoku« problem sirijske teritorije Golana nije uopšte pomenut. U nastojanjima da se Sirija privoli da se uključi u proces pregovaranja sa Izraelom ili da se bar ublaži njen izrazito negativan stav prema Kemp Dejvidu, u nekoliko navrata je Siriji u poluzvaničnoj formi bilo stavljeno do znanja, od strane Egipta i od strane SAD, da bi principi na osnovu kojih je putem pomenutog sporazuma rešeno pitanje Sinaja, mogli da budu primenjeni i na Golan. U vezi sa ovim treba, međutim, imati u vidu da su, vojnostrateškog stanovništva, Golanski visovi od izvanrednog značaja, kako za Siriju tako i za Izrael, jer dominiraju terenom u graničnoj oblasti između dve zemlje. Pre nego što ih je okupirao, Izrael je često tvrdio da je njegova bezbednost najranjivija upravo sa Golanskih visova, a posle njihove okupacije sa izraelske strane je u mnogim prilikama zvanično izjavljivano da uopšte ne dolazi u obzir vraćanje Siriji cele okupirane teritorije Golana.

Posmatrano sa vojnog stanovišta, problem Golana je očigledno drugačiji od problema Sinaja, te je, prema tome, teško prihvatljiva teza da bi se jedan i drugi problem mogli rešavati na isti način. Uostalom, nedavno je i sam izraelski ministar odbrane, Vajcman, izjavio da »ne postoji zajednički imenitelj« između Sirije i drugih okupiranih arapskih teritorija. Zbog slabih izgleda, bar u ovom trenutku, da putem direktnih bilateralnih pregovora sa Izraelom može da ostvari svoja legitimna prava na Golan, Sirija s razlogom odbija da se upusti u pregovore.

Već i ovaj kratak osvrt na sporazum iz Kemp Dejvida »Osnova za mir na Bliskom istoku« dovoljno pokazuje koliko je nedorečen i pun neizvesnosti i političkih zamki za Siriju i Palestine. Uz ovo, takođe, treba dodati da se među posmatračima i analitičarima sporazuma iz Kemp Dejvida, ne retko pominje mogućnost da su u Kemp Dejvidu, pored dva objavljena sporazuma, dogovoreni i neki njihovi tajni aneksi.

Rezultati sastanka u Kemp Dejvidu predstavljali su iznenađenje za međunarodnu javnost, jer se nije očekivalo da bi u ovom trenutku moglo doći do potpisivanja sporazuma »Osnova za zaključenje ugovora o miru između Egipta i Izraela«. Sa egipatske strane, nije ničim nagovešteno da će se ići na potpisivanje takvog sporazuma. Vest o zaključenju tog sporazuma imala je najveći odjek u Siriji, Jordanu i među Palestincima, što je i sasvim razumljivo, jer putem sporazuma Egipat i formalno napušta zajednički front konfrontacije sa Izraelom, a on je u njemu nesumnjivo bio daleko najjača snaga. Drugim rečima, Sirija, Jordan i Palestinci u slučaju vojnog sukoba sa Izraelom ostaju bez egipatske podrške i pomoći.

Što se tiče drugog sporazuma »Osnova za mir na Bliskom istoku«, njegova sadržina je predstavljala iznenađenje, opet najviše za Siriju, Jordan i Palestince, jer su se tim sporazumima rešavala i pitanja za koja su oni životno zainteresovani. Kralj Jordana, Husein je, s tim u vezi, izjavio da je bio potpuno neobavešten o toku pregovora u Kemp Dejvidu i da je »iznenađen i zaprepašćen« vestima o postignutim sporazumima. Takvo reagovanje izaziva nedoumice, jer je predsednik Sadat na konferenciji za štampu u Rabatu, gde se zadržao na povratku iz Kemp Dejvida, izjavio da je uvek obaveštavao kralja Huseina o toku razgovora. Možda će u toku daljeg razvoja biti jasnije o čemu se zapravo radi.

Nijedna arapska zemlja nije, bar za sada, otvoreno podržala sporazume iz Kemp Dejvida. Ni očekivanja na američkoj i egipatskoj strani da će bar Jordan i Saudi Arabija uskoro po zaključenju sporazuma iste podržati, nisu se ostvarila. Naprotiv, jordanski kralj Husein je osudio sporazume izjavivši, pored ostalog, »da je Egipat doveo do razdora« među Arapima, a sam sporazum koji se odnosi na celinu bliskoistočne krize, ocenio kao »pokrivač za Beginov plan«. Kralj Husein je, u isto vreme, zatražio detaljnija objašnjenja od američke vlade u pogledu zapadne obale Jordana, Gaze i Jerusalima. Činjenica je da se sporazum iz Kemp Dejvida »Osnova za mir na Bliskom istoku« ne može uspešno sprovesti u život bez uključivanja Jordana. I pored kritike sporazuma od strane jordanskog suverena, SAD i mnogi posmatrači smatraju da Jordan ipak nije »zatvorio vrata« svom eventualnom uključivanju u kasnijoj fazi u proces koji je pokrenut u Kemp Dejvidu.

Saudi Arabija je izrazila uvažavanje za napore učinjene u Kemp Dejvidu i nije odbila zaključene sporazume, ali je, s druge strane, iznela i neke kritičke primedbe. One se prvenstveno tiču Jerusalima, zatim palestinskog pitanja i okupiranih teritorija. Takav saudiarabijski stav neki posmatrači tumače kao pokušaj da se na jednoj strani utiče na SAD i Izrael da učine izvesne dalje ustupke, a na drugoj da se indirektno pruži podrška i oslonac Sadatu da nastavi da ide putem kojim je krenuo, ali uz jače isticanje stavova o Palestincima i vraćanju okupiranih teritorija.

Reagovanja zemalja Fronta odbijanja kome pripadaju Sirija, Alžir, Libija, Južni Jemen i PLO bilo je veoma oštro. Na liniji od ranije poznatog suprotstavljanja sadašnjoj politici predsednika Sadata, sporazumi u Kemp Dejvidu su odbačeni i ocenjeni kao kapitulacija pred Izraelom i izdaja arapskih interesa. Na sastanku u Damasku, održanom od 20. do 23. septembra, ove zemlje su donele odluku da, pored već ranije prekinutih diplomatskih odnosa, prekinu sa Egiptom i sve druge odnose, kao i da istovremeno pristupe »jačanju i produbljivanju« svojih odnosa sa Sovjetskim Savezom.

Zemlje učesnice sastanka u Damasku usmerile su svoje napore, uglavnom, na tri cilja: prvo, da spreče opredeljivanje glavnih takozvanih umerenih zemalja — Saudi Arabije i Jordana u prilog sporazuma iz Kemp Dejvida; drugo, da uspore tempo realizacije ovih sporazuma i treće, da ih, koliko je moguće više, kompromituju u celini. Na sastanku je postignuta načelna saglasnost u pogledu prava političke borbe, ali prema nekim izjavama i informacijama štampe, bilo je neslaganja u vezi sa idejom o formiranju zajedničkog fonda za finansiranje aktivnosti Fronta odbijanja.

Irak se nije pridružio zemljama Fronta odbijanja, jer njihove stavove smatra nedovoljno radikalnim. Istupio je sa sopstvenom inicijativom za održavanje u Bagdadu sastanka na vrhu svih arapskih zemalja. Na ovom sastanku bi, prema zamisli Iraka, zemlje učesnice trebalo da usvoje irački predlog o formiranju fonda od 9 milijardi dolara za pomoć Egiptu, PLO i zemljama koje su u direktnom sukobu sa Izraelom. Predlog predviđa da 5 milijardi dolara bude namenjeno kao pomoć Egiptu, koji bi za uzvrat odustao od sporazuma iz Kemp Dejvida. Na ovom sastanku arapske zemlje bi trebalo da se dogovore o strategiji i taktici svoje borbe za ostvarivanje zajedničkih ciljeva.

Sovjetski Savez i druge zemlje članice Varšavskog ugovora, izuzev Rumuniju, oštro su osudile sporazume iz Kemp Dejvida i podržale političku akciju zemalja Fronta odbijanja. Osuđujući sporazume, sa sovjetske strane se posebno ističe da je njihov cilj jačanje poli-

tičkog i vojnog prisustva SAD na Bliskom istoku. Pri tome se otvoreno ukazuje i na to da je SSSR vitalno zainteresovan za stanje i razvoj u tom području. Generalni sekretar KP SS i predsednik Prezidijuma Vrhovnog Sovjeta SSSR, Leonid Brežnjev, to je najdirektnije izrazio u zdravici prilikom nedavne posete sirijskog predsednika Asada SSSR, ističući da će Sovjetski Savez »nastojati da sledi trajni pravac za uklanjanje opasnog vojnog žarišta na Bliskom istoku, i to tim više što je ova oblast u neposrednoj blizini granica naše zemlje i drugih zemalja članica Varšavskog ugovora«. Očigledno je, međutim, da se, pored bezbednosnih razloga na sovjetskoj strani imaju u vidu i nastojanja SAD da, u okviru stalnog nadmetanja sa SSSR na globalnom planu, poremete dosadašnji odnos snaga na Bliskom istoku, na štetu svog rivala.

Zapadne zemlje, gledano u celini, podržale su pokušaj da se putem Kemp Dejvida otvori proces rešavanja krize na Bliskom istoku. Pohvalno su se izrazile o zalaganju i doprinosu predsednika Kartera. Međutim, njihova podrška je bila propraćena i izvesnim rezervama, zavisno od stepena podudarnosti, njihovih i američkih stavova o najvažnijim međunarodnim pitanjima, kao i stepena povezanosti njihovih ekonomskih interesa sa arapskim zemljama.

Kriza na Bliskom istoku je od uvek predstavljala jednu od prioritetnih preokupacija nesvrstanih zemalja. U toku ovogodišnjeg zasedanja Generalne skupštine OUN, održan je u Njujorku ministarski sastanak nesvrstanih zemalja, na kome su razmotreni najnoviji događaji na Bliskom istoku. Nesvrstane zemlje su i ovom prilikom potvrdile svoje poznato gledište da je pravično, trajno i celovito rešenje krize u ovom regionu moguće postići samo na bazi potpunog povlačenja Izraela sa svih okupiranih arapskih teritorija, priznavanja palestinskom narodu legitimnih prava, uključujući i pravo na nezavisnu državu i ravnopravnog učešća PLO u procesu rešavanja bliskoistočne problematike. Ovo je — smatraju nesvrstane zemlje — jedina realna osnova za mir, bezbednost i slobodan razvoj svih zemalja tog regiona, uključujući i Izrael.

*

Samom činjenicom što je u Kemp Dejvidu potpisan sporazum »Osnova za zaključenje mirovnog ugovora između Egipta i Izraela« uneta je veoma važna promena na političkoj karti Bliskog istoka. Najverovatnije je da će doći i do drugih promena, jer su prilike u ovom regionu takve da se ni iznenađenja ne mogu isključiti.

Nema sumnje da tri zemlje učesnice na sastanku u Kemp Dejvidu ocenjuju da će, kada bude definitivno zaključen mir između Egipta i Izraela, takvo stanje samo po sebi uticati da se postepeno pristupi rešavanju i ostalih nerešenih pitanja zamršene bliskoistočne problematike. Ali, događaji na Bliskom istoku, kao i sve ono što se na širem planu dešava u vezi sa njima, ukazuju na mogućnost da u budućnosti dođe i do zbivanja koja se u ovom trenutku ne mogu predvideti. Kemp Dejvid je — da se slikovito izrazimo — zaista skinuo poklopac sa »Aladinove lampe« i iz nje je, pored drugih duhova, izašao i najopasniji — još veće produbljavanje razlika među arapskim zemljama i zaoštavanje konfrontacije između međusobno suprotstavljenih frontova arapskog sveta, kao i da se uz to, dalje povećaju prisustvo i uloga stranih faktora u ovom za mir u svetu izuzetno osetljivom, nestabilnom i najeksplozivnijem regionu.

Kemp Dejvid neosporno unosi nove elemente u političku i vojnu situaciju ne samo na Bliskom istoku, nego i u širem regionu koji obuhvata deo Afrike, Azije i Evrope. Kemp Dejvid je, istovremeno, i pokušaj isključenja SSSR, bar u ovoj fazi, iz procesa rešavanja krize i, naravno, nastojanje da se oslabe njegove pozicije na Bliskom istoku.

Međutim, i u vezi sa ovim se nameće dilema da li je Kemp Dejvid zaista suzio mogućnosti za delovanje i uticaj SSSR, ili je, možda, kod nekih arapskih zemalja, upravo narasla potreba za tešnjim odnosima i saradnjom s njim.

Sporazumi iz Kemp Dejvida mogu se smatrati kao projekti za »Pax Americana« na Bliskom istoku, odnosno kao osnova za mir koji u najvećoj meri odgovara američkim interesima. Međutim, treba imati u vidu da bliskoistočna kriza nije problem koji je izvan konteksta globalnih odnosa između dve super sile, te je i razumljivo što te sporazume Sovjetski Savez ocenjuje ne samo kao akt uperen protiv interesa arapskih zemalja, već i kao ozbiljno udaljavanje SAD od zajednički dogovorenih stavova, izraženih u sovjetsko-američkoj izjavi od 1. oktobra 1977. godine. Sovjetski Savez ostaje pri stavu da je Ženevska konferencija najprikladniji put za rešenje krize na Bliskom istoku.

Što se tiče Izraela, on se preko Kemp Dejvida oslobađa pritiska koliko-toliko ranije jedinstvenog arapskog fronta i to isključivanjem iz njega Egipta, nesumnjivo najvažnijeg činioca tog fronta. Istovremeno, preko Kemp Dejvida on smanjuje pritisak međunarodne zajednice i dobija veće izglede da zađe iz opšte političke izolacije. Pored toga, Izrael je ojačao svoj vojno-politički položaj u regionu,

povećao svoje mogućnosti za dalje vršenje pritiska na ostale svoje arapske susede i Palestince, što sve objektivno povećava opasnosti od novih komplikacija i ozbiljnih zaoštavanja u tom delu sveta.

Uviđajući sve neizvestnosti i opasnosti koje novonastala situacija na Bliskom istoku nosi u sebi, ministri inostranih poslova nesvrstanih zemalja su na sastanku održanom početkom oktobra o. g. u Njujorku za vreme zasedanja GS OUN svestrano razmotrili najnoviji razvoj na Bliskom istoku. Od izuzetne važnosti je zaključak ovog sastanka da se nastavi akcija za sazivanje vanrednog zasedanja Generalne skupštine OUN o palestinskom pitanju. On odražava shvaćanje nesvrstanih zemalja o suštinskom značaju pravičnog rešenja palestinskog pitanja za stanje u regionu Bliskog istoka uopšte. Na predlog saveznog sekretara za inostrane poslove, druga Josipa Vrhovca, nesvrstane zemlje su u završnom dokumentu ovog sastanka ponovo potvrdile svoj principijelni stav o rešavanju krize na Bliskom istoku. U dokumentu je taj stav precizno izražen:

»Kriza na Bliskom istoku, u kojoj je palestinsko pitanje suština, ostaje jedno od najopasnijih žarišta mogućnog svetskog konflikta. Ministri inostranih poslova su potvrdili da se pravičan mir u regionu može uspostaviti jedino u okviru rešenja koje će se zasnivati na totalnom povlačenju Izraela sa cele okupirane Palestine i arapskih teritorija, na osnovi uspostavljanja nacionalnih, zakonskih i neotuđivih prava palestinskog naroda i mogućnosti da se on služi tim pravima. To su pravo na povratak, samoopredeljenje i stvaranje sopstvene nacionalne i nezavisne države Palestine, nezavisno i ravnopravno učešće Palestinske oslobodilačke organizacije — jedinog predstavnika palestinskog naroda — na svim konferencijama i u svim međunarodnim aktivnostima koje se tiču palestinskog problema i pružanje svih oblika podrške Palestinskoj oslobodilačkoj organizaciji i arapskim državama u njihovoj borbi da se okonča izraelska okupacija Palestine i arapskih teritorija«.